

Sygn. akt I CSK 648/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Monika Koba

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa K. G. i S. G.

przeciwko J. K., R. K. i M. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 października 2016 r.,

skarg kasacyjnych pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 30 kwietnia 2015 r., sygn. akt I ACa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania
oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 17 grudnia 2013 r. zasądził od R. i M. K. na rzecz powodów K. G. i S. G. solidarnie kwotę 760000 zł z odsetkami, a od J. K. kwotę 210000 zł z odsetkami oraz orzekł o kosztach postępowania. Ponadto oddalił powództwo względem pozwanego Banku [...].

Od powyższego wyroku apelacje wnieśli R. i M. K. oraz J. K.. Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2015 r. zmienił zaskarżony wyrok jedynie poprzez uchylenie rozstrzygnięć o solidarności czynnej i biernej, a dalej idące apelacje oddalił. Orzekł też o kosztach, w tym postępowania apelacyjnego.

Sąd ustalił, że powodowie K. i S. G. i M. Z. - Dyrektor Oddziału Banku w [...], zawarli w dniu 30 września 2009 r. umowę zatytułowaną „umowa ramowa rachunku lokat negocjowanych umiejscowionych”. Umowa opatrzona jest pieczęcią Banku [...], pieczęcią imienną Dyrektora Oddziału M. Z., jego podpisem i podpisem powodów. W § 1 tejże umowy zawarto postanowienie, zgodnie z którym warunki otwierania i prowadzenia przez Bank rachunków lokat negocjowanych umiejscowionych oraz dysponowania rachunkiem przez posiadacza miała określać każdorazowo „Umowa szczegółowa rachunku lokaty negocjowanej umiejscowionej”. Wskazano jednocześnie, że umowa taka stanowi integralną część umowy ramowej. Powodowie, posiadacze rachunku, otrzymali ją i zaakceptowali jej treść. Ujmując ogólnie, w ramach tej umowy dokonali, jako lokaty umiejscowionej przelewu dochodzonych kwot na konta pozwanych M. i R. K. oraz J. K.

Sąd uznał, że do przelewów zrealizowanych przez powodów na rzecz pozwanych doszło w następstwie wykonania, między innymi nieważnej umowy lokaty, przeto należy kwalifikować je jako świadczenia nienależne (*condictio sine causa*), a co za tym idzie, apelacje pozwanych kwestionujących to stanowisko są bezzasadne.

Obie skargi kasacyjne pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego - oparte na obu podstawach z art. 398³ k.p.c. - zawierają zarzut naruszenia art. 72 § 1 pkt 1, 328 § 2 k.p.c., art. 5, 103 § 1, 410 § 2, 411 pkt 1 k.c., i zmierzają do uchylenia tego wyroku oraz przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

U podłoża stanowiska, że przelewy zrealizowane przez powodów na rzecz pozwanych należy kwalifikować jako świadczenia nienależne (*condictio sine causa*) legł pogląd, że umowa rachunku lokaty zawarta przez rzekomego pełnomocnika (*falsus procurator*) Banku [...], jakim był M. Z., stanowiła czynność ułomną (*negotium claudicans*), i że wobec jej niepotwierdzenia jest ona nieważna (art. 103 § 1 k.c.).

W konfrontacji z przedmiotem sprawy przytoczone stanowisko budzi istotne zastrzeżenia, a to z tej przyczyny, że przy wykładni oświadczeń woli składających się na treść umowy rachunku lokat pominięto, że przepis art. 65 k.c. pozwala przyjąć sens wypowiedzi odbiegający od jej dosłownego brzmienia, jeżeli wskazują na to towarzyszące wypowiedzi okoliczności i przemawiają za tym inne pozajęzykowe dyrektywy w nim wymienione. W rezultacie pominięto zgodny zamiar stron i cel tej umowy. W sprawie bowiem ustalono, iż powodowie, powinowaci M. Z., byli świadomymi uczestnikami pozabankowej jego działalności, a także mechanizmów i zasad na jakich opierał się system finansowania. W szczególności, że uczestniczą, co wymaga podkreślenia, w systemie finansowania opracowanym przez M. Z., a jego działalność „pośrednika inwestycyjnego” w ramach stworzonego przez siebie i swoich kontrahentów systemu finansowania, nie ma nic wspólnego z działalnością Banku [...]. Liczyli na szybki i wysoki zysk, którego nie byłiby w stanie uzyskać dzięki rzeczywistym produktom bankowym oferowanym w Banku [...], jak i w innych bankach. Przyjęta przez Sąd Apelacyjny koncepcja, że umowa rachunku lokaty stanowiła czynność ułomną (*negotium claudicans*), w istocie zawiera zbyt daleko idące założenie, że wolą powodów, a także M. Z. było zawarcie umowy wywierającej wyrażone w tej umowie skutki finansowe wobec Banku, tj. wypłatę przez Bank nie oferowanych określonych w niej prowizji. Ujmując ogólnie, że ich wolą było uzyskanie przez powodów wysokiego zysku kosztem Banku [...].

Na gruncie okoliczności, że to M. Z., jako osoba fizyczna, oferował określonej grupie osób kontrowersyjne lokaty pieniężne, podpisując z nimi umowy rachunku lokat umiejscowionych przy wykorzystaniu pieczęci Banku, pieczęci służbowej, stwarzając przez to pozór działania legalnego prowadzącego do ustanowienia lokaty bankowej zasadnym byłoby rozważenie zastosowania art. 58 § 1 i art. 83 § 1 k.c. Godzi się przy tym zauważyć, że oświadczenie woli jest nieważne jeżeli zostało złożone drugiej stronie za jej zgodą dla pozorów. Gdy zostało ono złożone dla ukrycia innej czynności prawnej, ważność oświadczenia woli ocenia się według właściwości tej czynności (art. 83 § 1 k.c.). Zakwalifikowanie czynności prawnej jako dokonanej dla pozorów wymaga wyjaśnienia i ustalenia jaka czynność prawna została pod pozorem danej umowy ukryta i ewentualnie czy ta ukryta umowa jest prawnie skuteczna. Z kolei zakwalifikowanie czynności jako zmierzającej do obejścia ustawy wymaga wyjaśnienia i ustalenia, jakie przepisy prawa strony zamierzały obejść przez dokonanie czynności i czy miały taki zamiar.

Powyższego Sąd Apelacyjny nie miał na uwadze wychodząc z innych założeń.

Powodowie wystąpili o zwrot świadczenia z powołaniem się na nieważność czynności prawnych, co w sprawie polega na powoływaniu się na nieważność między innymi umowy rachunku lokaty. Przy ocenie tego roszczenia niepodobna pominąć art. 409 k.c., w którym została wyrażona zasada aktualności wzbogacenia, fundamentalna dla bezpodstawnego wzbogacenia i jako wyznacznik jego zakresu, i jako kryterium odróżnienia wobec odszkodowania. Bezproduktywne zużycie lub utrata wartości powoduje wygaśnięcie obowiązku zwrotu. Ryzyko w tym zakresie spoczywa więc na zubożonym. W polskim systemie prawnym nie występuje ograniczenie tego ryzyka w wypadku zobowiązania o charakterze pieniężnym.

Na koniec, dochodzenie roszczenia o zwrot świadczenia, jak zresztą każdego innego roszczenia materialnoprawnego uzasadnionego nieważnością czynności prawnej, jest niewątpliwie czynieniem użytku z prawa w rozumieniu art. 5 k.c., a to, co uszło uwagi Sądów niższej instancji, otwiera drogę do oceny, czy czyniony użytek ma znamiona nadużycia prawa.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.

jwkc